

УДК 808.26 (07.07)

Падрыхтоўка матэрыялаў для студэнтаў розных спецыяльнасцей пры вывучэнні тэрміналагічнай лексікі

Савіцкая І.У., Пятрова Н.Я.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Курс “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” разлічаны на падрыхтоўку спецыялістаў розных відаў прафесійнай дзейнасці. Студэнты маюць пэўныя тэарэтычныя веды, практычныя навыкі ў галіне сучаснай беларускай мовы, атрыманыя на базе сярэдняй школы. Таму асноўная мэта курса – фарміраванне тэарэтычных звестак пра беларускую навуковую тэрміналогію, выпрацоўка прафесійна накіраваных уменняў і навыкаў карыстання моўнымі адзінкамі беларускай літаратурнай мовы ў працэсе маўленчай дзейнасці; замацаванне навыкаў правільнага пісьма і маўлення.

Зразумела, што будучы спецыяліст любой галіны павінен авалодаць мовай увогуле і ў прыватнасці тэрміналагічнай лексікай пэўнай галіны, яе ўтварэннем, паходжаннем і, што асабліва важна, свядома ставіцца да выбару, утварэння і ўжывання тэрмінаў ва ўласным маўленні.

Неабходнасць вывучэння тэмы выклікана яшчэ і тым, што актыўнае развіццё навукі прывяло да значнага папаўнення складу тэрміналогіі па розных галінах ведаў за кошт уключэння ў навуковы зварот як інтэрнацыянальных тэрміналагічных мадэляў, так і нацыянальных моўных формаў. Пашырэнне сферы функцыянавання беларускай мовы не толькі ў адукацыйнай, але і культурнай галіне, а таксама ў навуцы патрабуе вывучэння тэрміналогіі, без чаго на пэўным этапе вучэбных і навуковых зносін могуць узнікнуць сур’ёзныя цяжкасці.

Пры вывучэнні тэрміналагічнай лексікі ў студэнтаў павінна сфарміравацца: дакладнае разуменне тых пазамоўных фактараў, на аснове якіх фарміруецца лінгвістычная сістэма навуковага маўлення; веданне агульных унутрыстылявых характарыстык; уяўленне пра стылістычную разнастайнасць навукова-тэхнічнага маўлення.

Падрыхтоўка матэрыялаў павінна адбывацца ў адпаведнасці з праграмным матэрыялам, прычым неабходна арыентавацца на тое, каб студэнты засвоілі асноўныя пытанні і праблемы тэмы:

паняцце тэрміна і тэрміналогіі; паходжанне і ўтварэнне тэрмінаў; лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў; спецыфічныя семантычныя працэсы ў сучаснай тэрміналогіі; асаблівасці перакладу тэхнічных тэрмінаў.

Студэнты павінны ўсвядоміць, што тэрміналогія з'яўляецца часткай агульнай лексічнай сістэмы мовы, якая функцыянуе ў спецыфічнай галіне дзейнасці – у навуцы. Утвараючы падсістэму, яна характарызуецца пэўнымі прыметамі. Адсюль асноўнымі задачамі, якія стаяць перад студэнтамі розных спецыяльнасцей пры вывучэнні тэрміналогіі, выступаюць наступныя: аналіз ролі той ці іншай тэрміналогіі ў камунікацыйных працэсах; вызначэнне месца тэрміналогіі ў сістэме мовы; даследаванне семантычнай разнастайнасці тэрмінаў у супастаўленні са словамі агульнаўжывальнай лексікі і свабоднымі ўстойлівымі словазлучэннямі; даследаванне спецыфікі тэрміналагічных словазлучэнняў у супастаўленні са свабоднымі і фразеалагічнымі словазлучэннямі.

Тэрмін як лексічная адзінка двухпланавы: у яго ўтварэнні і вызначэнні ёсць два бакі – паняццёвы і структура-моўны. Гэтыя бакі ўзаемазвязаны і разам з тым абумоўлены гісторыяй і культурна-гістарычнай традыцыяй. Таму пытанні тэрміналогіі неабходна вырашаць, улічваючы ўплыў разнастайных фактараў на развіццё і функцыянаванне тэрмінасістэм. Адсюль пры падрыхтоўцы матэрыялаў па тэме асноўная задача – паказаць агульныя рысы тэрміналогіі як падсістэмы агульнай лексічнай сістэмы беларускай мовы, выдзеліць яе асаблівасці, сфармуляваць патрабаванні, якія прад'яўляюцца да тэрміна, паказаць спосабы ўтварэння і прыёмы ўвядзення тэрмінаў у тэкст.

Часам студэнты не могуць адрозніць некаторыя тэрміны ад агульналітаратурных слоў. Гэта тлумачыцца перш за ўсё тым, што тэрміналагічная лексіка патрабуе спецыяльнай падрыхтоўкі ў пэўнай галіне навукі і тэхнікі. У выпадку ўзнікнення спрэчных пытанняў наконт ідэнтыфікацыі лексем студэнтам прапануецца звярнуцца да тэрміналагічных слоўнікаў.

Зразумела, што замацаванню студэнтамі тэарэтычных звестак дапамагае выкананне практычных заданняў (аўдыторных і дамашніх). Матэрыялам для практыкаванняў могуць служыць тэксты з падручнікаў, дапаможнікаў па розных

спецыяльнасцях. Пры выбары тэкстаў выкладчык павінен улічваць шэраг патрабаванняў: тэксты павінны мець інфарматыўны характар; матэрыял неабходна падбіраць так, каб ён адпавядаў спецыяльнасці студэнтаў; тэксты павінны адпавядаць узроўню ведаў студэнтаў; матэрыял не павінен мець вялікую колькасць лічбаў, формул, схем.

Выкладанне гэтай тэмы мае свае асаблівасці, абумоўленыя выкарыстаннем не толькі беларускага, але і рускага моўнага матэрыялу з тэкстаў па спецыяльнасці, блізкасцю беларускай і рускай тэрміналогіі. Таму пры падборы матэрыялаў для правядзення практычных заняткаў вялікая ўвага павінна надавацца перакладу спецтэкстаў з рускай мовы на беларускую, і наадварот. Заданні, звязаныя з перакладам, павінны арганічна ўключацца ва ўсю сістэму практычных заняткаў па тэме. Аднак мэтазгодна асобна вылучыць пытанні перакладу з рускай мовы на беларускую тэрміналагічных словазлучэнняў, у склад якіх уваходзяць дзеепрыметнікі. Студэнты павінны набыць навыкі і ўменні рознымі спосабамі замяняць неўжывальныя формы дзеепрыметнікаў. Заданні па гэтым пытанні ў асноўным звязаны з перакладам тэрміналагічных словазлучэнняў і тэхнічных тэкстаў па спецыяльнасці, у склад якіх яны ўваходзяць.

Выпрацоўцы прафесійных уменняў і навыкаў, узбагачэнню моўнага запасу студэнтаў будуць спрыяць і вусныя і пісьмовыя пераказы, практыкаванні, накіраваныя на пошук і аналіз моўных сродкаў, характэрных беларускай літаратурнай мове, разнастайныя віды заданняў, у якіх змяшчаецца матэрыял па розных спецыяльнасцях студэнтаў, дзе дастаткова поўна павінны адлюстроўвацца праблемы лексікі, арфаэпіі, графікі, словаўтварэння сучаснай беларускай мовы, а таксама матэрыялы па афармленні дзелавых папер. Усё гэта дапаможа засваенню студэнтамі значна большай колькасці тэрмінаў на беларускай мове, павысіць тэхніку перакладу, што можа быць выкарыстана ў далейшай прафесійнай дзейнасці студэнтаў.